

Hiányszakmát tanuló végzős szakiskolások

Magyarországon a „kiemelten támogatott” szakmák, szokásos megnevezésükkel a „hiányszakmák”, egyedülálló módon szabályozási eszközként is funkcionálnak. Ezekben – az összes többi szakmától eltérően – korlátlanul felvehet diákokat az iskola, ösztöndíjat kaphatnak a diákok, és a gyakorlati képzést kínálóknak számára is előnyösebbek a képzés anyagi feltételei. A hiányszakmákra vonatkozó eltérő szabályozás célja, hogy vonzóbbá tegye ezeket a szakmákat minden szereplő számára, hogy az állítólagos munkaerőhiány – amely empirikusan nem mutatható ki egyértelműen – csökkenjen.

A TÁMOP 3.1.1 „21. századi közoktatás – fejlesztés, koordináció” program egyik kutatásában ezért arra vállalkoztunk, hogy a hiányszakmákban tanuló végzősök társadalmi háttéréről, tanulmányi útjáról, aspirációiról, karrier-elképzeléseiről adatokat gyűjtsünk. A kutatás elsődleges célja az volt, hogy előrejelzést adjunk arra vonatkozóan, hogy az ezen képzéseket érintő pozitív diszkriminációnak milyen következményeire lehet számítani a munkaerőpiacon. Az itt olvasható öt tanulmány egy 2010. májusi kérdőíves felmérés alapján készült. Ebben több mint 3 ezer, hiányszakmát tanuló szakiskolást kérdeztünk meg végzés előtt egy hónappal, és ezzel párhuzamosan mintegy 800 speciális szakiskolás is kitöltött egy kérdőívet, akik jelentős hányada szintén hiányszakmát tanul.

A felmérés számos tematikus feldolgozást tett lehetővé. Egyéjjel összehasonlíthatóvá váltak olyan tanulói csoportok, mint a hiányszakmákban és egyéb szakmákban tanulók, a szakiskolákban és speciális szakiskolákban hiányszakmákat tanulók, az egyes hiányszakmákban tanulók, a gyakorlati oktatásukat az iskolában vagy a gazdaságnál végzők, vagy a szakiskolás fiúk és lányok. Le tudtuk írni ezen tanulói csoportok társadalmi háttérét és tanulmányi pályáját, az iskola- és szakmaválasztás sajátosságait, további tanulási és munkavállalási törekvéseiket, és azt, hogy mennyire elégedettek helyzetükkel, milyen jövőre számítanak. Ezen témák mentén számos eltérő eredményt kaptunk, és több esetben ezek belső összefüggéseit is sikerült megmutatnunk.

A kutatás sok korábbi, a szakmai viták során explicitté tett gyanút megerősített, és néhány olyan megglepetéssel is szolgált, amely a döntéshozók számára különösen megfontolandó. Itt most ez utóbbi körből kettőt említünk. Az egyik szerint a szakiskolások és a speciális szakiskolások világa nem mutat egyértelmű hierarchiát, amint azt gondoltuk. Igen nagy a két tanuló réteg társadalmi háttérének hasonlósága, és úgy tűnik, hogy az eltérő tanulási utak hasonló pályára állítják a két réteget. Legalábbis hasonló arányban terveznek további tanulmányokat, remélnék munkához jutni szakmájukban vagy azon kívül, és bérelvárásaik is alig térnek el. A másik fontos új eredmény, amelyre más felmérések eredményeivel való összevetést követően jutottunk, a szakiskolában kritikus mértékű lemorzsolódás problémájával függ össze. Egyrészt világossá vált, hogy a korábbi, általános iskolás tanulói kudarcok, különösen az évismétlés nagyon kemény korlátot jelentenek a szakmaszerzéshez vezető úton. Aki általános iskolában évet ismételt, az legalább 70%-os eséllyel nem jut el a szakmaszerzésig. Ugyanakkor az is világossá vált az adatokból, hogy a

szakiskolák, amelyeknek a nagyfokú lemorzsolódás miatt igen rossz a hírük, a lemorzsolódás által erősen veszélyeztetett rétegből szívós munkával legalább annyi fiatalt juttatnak el a szakmaszerzésig, mint amennyien végül lemorzsolódnak.

A kutatás talán legfontosabb eredménye, hogy nem látszik alátámasztani azt a szakpolitikai szándékot, hogy növelnék a kínálatot a munkaerőpiacon a hiányszakmákban. Úgy tűnik, hogy mivel a hiányszakmák választása nem kis arányban kényszerválasztás volt, ez motivátlansághoz, nagyobb lemorzsolódáshoz, gyengébb eredményekhez vezet, és nagyobb a pályaelhagyás is. A nagyobb pályaelhagyás részben annak a következménye, hogy aki ezekben a szakmákban akarna elhelyezkedni, azok nagy része – mintegy harmada – munka nélkül marad, vagy más területen magasabb bérre számíthat, ami arra utal, hogy ezekben a szakmákban nincs is jelentős szakmunkáshiány.

